

MAŁGORZATA KARKOCHA
UNIwersytet Łódzki*

Opis probostwa w Małogoszczu z 1856 roku

Źródła do dziejów kościoła i probostwa w Małogoszczu były już przedmiotem edycji na łamach „Przeglądu Nauk Historycznych”. Ukazały się teksty omawiające uposażenie parafii małogoskiej w 1792 r.¹, protokół wizyty dziekańskiej z 1830 r.², jak również opis świątyni parafialnej zaczerpnięty z inwentarza *fundi instructi* z 1856 r.³ Z tego samego źródła pochodzi opis uposażenia, dochodów oraz stanu budynków należących do probostwa w Małogoszczu, stanowiący podstawę niniejszego wydania.

Wspomniany inwentarz został sporządzony po śmierci miejscowego plebana, ks. Tomasza Świątkowskiego⁴. Przechowywany jest w Archiwum Diecezjalnym w Kielcach, w księdze zatytułowanej

* Wydział Filologiczno-Historyczny, Instytut Historii, Katedra Historii Nowożytnej, e-mail: malkarkocha@o2.pl.

¹ Por. M. Karkocha, *Uposażenie parafii Małogoszcz w świetle sumariusza z 1792 r.*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2016, R. XV, nr 1, s. 249–276.

² Eadem, *Opis wizyty dziekańskiej kościoła parafialnego w Małogoszczu z roku 1830*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2016, R. XV, nr 2, s. 261–283.

³ Eadem, *Wystrój i wyposażenie kościoła parafialnego w Małogoszczu w świetle inwentarza z 1856 roku*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2017, R. XVI, nr 1, s. 325–362.

⁴ Tomasz Świątkowski (1786–1855) – doktor teologii, kanonik i oficjał kielecki, proboszcz małogoski w latach 1836–1855. Por. Archiwum Diecezjalne w Kielcach [dalej: ADK], Akta konsystorskie ogólne. Życiorysy kapłanów 1835, sygn. OP-X/4b, k. 206–206v; *ibidem*, Akta konsystorskie. *Status cleri* 1847–1929, sygn. OP-X/13, k. 1012–1013; oraz J. Wiśniewski, *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w Jędrzejowskiem*, Marjówka 1930, reprint: Kielce 2000, s. 138, 272–273 (na s. 138 błędna informacja, jakoby Świątkowski zmarł w 1856 r., a na s. 272, że urodził się 1785 r.).

Małogoszcz. Dokumenty różne z XIX wieku (luzem, nieuporządkowane), opatrzonej sygnaturą IIPM-I/6. Spisano go w języku polskim na kartkach formatu zbliżonego do A4, zapisanych obustronnie, ponumerowanych od 1 do 77, oznaczonych współcześnie jako k. 41–79. Pismo jest czytelne, a w tekście dokonano nielicznych poprawek. Brakuje kilku kart, które zostały wyrwane. Spisu sporządziła specjalna komisja złożona z osób duchownych (dziekana kieleckiego ks. Stanisława Zygmuntowicza⁵ i nowo obranego proboszcza, ks. Nestora Bierońskiego⁶) oraz świeckich (burmistrza miasta Małogoszcz Karola Syktowskiego, prezesa dozoru kościelnego Jana Mieszkowskiego⁷ oraz dwóch jego członków: Jana Saskiego⁸ i Józefa Wodzyńskiego⁹). Poświadczył go i uwierzyłnił pieczęcią w dniu 11 (23) lipca 1856 r. zastępca naczelnika powiatu kieleckiego.

⁵ Stanisław Zygmuntowicz (1806–1866) – kapłan diecezji kieleckiej, wyświęcony w 1830 r. Początkowo pełnił funkcję wikariusza w Kurzelowie. W latach 1833–1866 był administratorem, a następnie proboszczem kościoła parafialnego w Zlotnikach. W 1841 r. został zastępcą dziekana (poddziekanem), a w roku 1846 dziekanem diecezji kieleckiej. Por. ADK, Akta konsystorskie. *Status cleri* 1847–1929, sygn. OP-X/13, k. 1284–1285; *ibidem*, Akta konsystorskie ogólne. *Życiorysy kapłanów 1835–1840*, sygn. OP-X/3, k. 30.

⁶ Nestor Hygin Soter Bieroński (1816–1899) – kapłan diecezji kieleckiej i wieloletni wykładowca Seminarium Duchownego w Kielcach, proboszcz małogoski w latach 1855–1899. Biogram tego kapłana w: M. Karkocha, *Parafia Rembieszyce 1438–2012. Studium z dziejów społeczności lokalnej*, Łódź 2013, s. 357–359. Por. ADK, Akta personalne ks. Nestora Bierońskiego 1842–1890, sygn. XB-19; *ibidem*, Akta konsystorskie. *Status cleri* 1847–1929, sygn. OP-X/13, k. 50–51; W. Giebartowski, *Ś.p. ks. Nestor Bieroński*, „Przegląd Katolicki” 1899, R. XXXVII, nr 18, s. 281–284; ks. S. Stuczeń, *Parafia małogoska i jej ostatni proboszcz ś.p. ks. prałat ks. Nestor Bieroński*, „Przegląd Katolicki” 1899, R. XXXVII, nr 21, s. 328–330 oraz nr 22, s. 345–346; J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 273.

⁷ Jan Mieszkowski – właściciel wsi Cieśle, dzierżawca Leśnicy i Skorkowa. Por. Protokół wyboru Dozoru Kościelnego w Małogoszczu z 1859 r., ADK, Małogoszcz. Dokumenty różne z XIX wieku (luzem, nieuporządkowane), sygn. IIPM-I/6, k. 105.

⁸ Jan Saski (1810–1868) – kolator miejscowego kościoła, od 1854 r. dzierżawca rozległych dóbr rządowych w powiecie kieleckim, złożonych z 13 wsi i osad (Ruda, Wesola, Młynki, Zajączków, Krawczowskie, Łaski, Miedzianka, Podpolichno, Charężów, Gałęzice, Fanisławice, Fanisławiczki i Gnieździska), a wcześniej (w latach 1847–1852) właściciel pobliskiej wsi Mieronice. Jego mogiła znajduje się na cmentarzu parafialnym w Małogoszczu. Por. K. Zapałowa, *Rodzina Stefana Żeromskiego w Świętokrzyskiem*, Kielce 2003, s. 172 i n.; M. Karkocha, *Parafia Rembieszyce...*, s. 72, 75; oraz Protokół wyboru Dozoru Kościelnego..., k. 105–105v.

⁹ Józef Wodzyński – posiadacz realności w Małogoszczu. Por. Protokół wyboru Dozoru Kościelnego..., k. 105–105v.

Komentarz

Pierwsza wzmianka na temat kościoła parafialnego w Małogoszczu pochodzi z 1141 r. Nie zachował się żaden dokument jego fundacji i erekcji. Kościół wraz z grodem zniszczyli Tatarzy w 1259 r. Po przeniesieniu miasta na nowe miejsce wzniesiona została drewniana świątynia pw. św. Mikołaja bpa i św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy. W 1342 r. hojnie uposażył ją król Kazimierz Wielki, przekazując miejscowemu plebanowi Janowi, archidiaconowi sandomierskiemu i kanonikowi krakowskiemu, zachodnią część miasta oraz rozległy kompleks gruntów od cmentarza do rzeki Pierzchnicy. Darował mu też wieś Popowice nad Nidą z wszystkimi przynależnościami. Nadanie uzupełnione zostało cłem królewskim z miast Małogoszcza, Kurzelowa i Chęcín, ściągany co dziewiąty dzień, a także dwoma świątnikami spośród miejscowych mieszczan (Piotrem Petro i Mikołajem Słowikiem), których zadaniem była obsługa kościoła. Od tego czasu beneficjum małogoskie zaliczane było do bardziej dochodowych. Przeważnie zresztą otrzymywali je wysocy dygnitarze duchowni lub osoby mile widziane na dworze królewskim, jako że było kolacji monarszej¹⁰.

Drewniany kościół przetrwał do końca XVI stulecia. Nie wiadomo, co się z nim stało. Prawdopodobnie uległ zniszczeniu wskutek starości i został rozebrany. Obecna świątynia pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny powstała w latach 1591–1595 z inicjatywy ks. Jakuba Biedy Chrostkowica (*vel* Chrostkowicza, Chrostka) (1560–1630), miejscowego mansjonarza, późniejszego proboszcza i dziekana małogoskiego¹¹. Konsekrował ją w 1595 r. biskup chełmiński i wieczysty administrator diecezji pomezkańskiej Piotr Tylicki (1543–1616)¹². Jest to budowla orientowana, murowana z kamie-

¹⁰ J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 116–117; E. Kosik, *Parafia małogoska*, [w:] *W kasztelańskim Małogoszczu. Monografia historyczno-gospodarcza Małogoszcza i okolicy*, red. E. Kosik, Kielce 1994, s. 60–61; C. Hadamik, D. Kalina, E. Traczyński, *Miasto i gmina Małogoszcz* [seria: *Dzieje i zabytki małych ojczyzn*, red. R. Mirowski], Kielce 2006, s. 118–119; M. Rawita-Witanowski, *Dawny powiat checiński*, oprac. D. Kalina, Kielce 2001, s. 104, 108.

¹¹ Więcej na jego temat por. J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 214–231; M. Rawita-Witanowski, *op. cit.*, s. 109–119; E. Kosik, *Chrostowice z Małogoszcza*, „*Nasza Przeszłość*” 1973, R. XL, s. 176–181; idem, M. Paulewicz, *Budownictwo Małogoszcza Jakub Bieda Chrostkowicz*, [w:] *W kasztelańskim Małogoszczu...*, s. 67–70; ks. S. Stuczeń, *Parafia małogoska i jej ostatni proboszcz ś.p. ks. prałat ks. Nestor Bieroński*, „*Przegląd Katolicki*” 1899, R. XXXVII, nr 19, s. 296.

¹² Piotr Tylicki herbu Lubicz – biskup chełmiński w latach 1595–1600 (z tej racji był także wieczystym administratorem diecezji pomezkańskiej), a wcześniej

nia wapiennego i cegły, otynkowana, oszkarpowana na narożach. Ma jedną nawę na planie wydłużonego prostokąta oraz węższe i niższe od niej prezbiterium, zamknięte trójbocznie. Przy prezbiterium od strony północnej znajduje się zakrystia i niewielki skarbczyk, a przy nawie kaplica pw. Matki Boskiej Różańcowej oraz pięcioboczna przybudówka z kruchtą w przyziemiu i składzikiem na piętrze. Druga kaplica, dedykowana św. Annie, usytuowana jest od południa. Do kościoła przylega od zachodu masywna czworoboczna wieża, ukończona w 1624 r. Przed nią znajduje się niezbyt obszerna kruchta, przybudowana w 1894 r.¹³

W połowie XIX stulecia świątynia miała bogate wyposażenie. Składały się na nie: ołtarz główny ze słynącą cudami figurą Chrystusa Ukrzyżowanego, pięć ołtarzy bocznych (św. Jakuba Apostoła, św. Mikołaja, św. Anny, Matki Boskiej oraz nieistniejący dziś ołtarz św. Antoniego), dwa chóry, marmurowa chrzcielnica, ambona, stalle, ławki, konfesjonały oraz liczne obrazy. Była też dobrze zaopatrzona w naczynia i paramenty liturgiczne¹⁴.

Warto nadmienić, że ks. Jakub Bieda Chrostkowicz był prawdziwym dobrodziejem miejscowej parafii. Oprócz świątyni parafialnej wznosił na terenie Małogoszcza dwa inne murowane kościoły: filialny (obecnie cmentarny) pw. św. Stanisława (konsekrowany w 1599 r.) oraz szpitalny pw. Krzyża Świętego (wystawiony w 1609 r., konsekrowany w 1617 r.). Ufundował ponadto prebendę św. Anny (1600), szpital dla ubogich zwany Betanią, wybudował dom dla proboszcza szpitalnego (w latach 1609–1615), ustanowił wreszcie w Akademii Krakowskiej trzyletnie stypendium dla studentów z Małogoszcza w wysokości 1000 zł (1627)¹⁵.

(od 1578) proboszcz małogoski. Na jego temat por. L. Łętowski, *Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich*, t. II (*Biskupi krakowscy*), Kraków 1852, s. 162–169; B. Kumor, *Dzieje diecezji krakowskiej do roku 1795*, t. I, Kraków 1998, s. 520–521; S. Achremczyk, R. Marchwiński, J. Przeracki, *Poczet biskupów warmińskich*, Olsztyn 1994, s. 125–127; P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965–1999*, Warszawa 2000, s. 458. O działalności P. Tylickiego na probostwie w Małogoszczu por. J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 205–209.

¹³ J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 118–119; E. Kosik, *Parafia małogoska...*, s. 63; C. Hadamik, D. Kalina, E. Traczyński, *op. cit.*, s. 176–177; *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. III (*Województwo kieleckie*), red. J.Z. Łoziński, B. Wolff, z. 3 (*Powiat jędrzejowski*), oprac. T. Przyppkowski, Warszawa 1957, s. 18.

¹⁴ Szczegółowo na ten temat por. M. Karkocha, *Wystrój i wyposażenie...*, s. 328 oraz tekst źródłowy, s. 333–358.

¹⁵ Por. J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 134 i n.; E. Kosik, *Parafia małogoska...*, s. 63; idem, *Chrostowice...*, s. 177–179; M. Paulewicz, *op. cit.*, s. 69.

Parafia małogoska obejmowała początkowo dość rozległy obszar. W jej skład wchodziło miasto Małogoszcz oraz siedem okolicznych wsi: Leśnica, Skorków, Cieśle, Bolmin, Gnieździska, Zajączków i Ruda Zajączkowska. Ze sporządzonego przez Jana Łaskiego wykazu beneficjów diecezji gnieźnieńskiej (*Liber beneficiorum*) wynika, że na początku XVI w. do parafii małogoskiej należał także dwór w Lasochowie, z którego pierwotnie oddawano dziesięcinę do stołu arcybiskupa gnieźnieńskiego, a następnie (od 1167 r.) do klasztoru cystersów w Jędrzejowie¹⁶. W 1574 r. w Bolminie powstała odrębna parafia¹⁷. Pozostałe miejscowości przynależały do małogoskiego okręgu parafialnego jeszcze w XIX w.¹⁸

Od początku swojego istnienia parafia małogoska wchodziła w skład archidiecezji gnieźnieńskiej. Zapewne na początku XIV w. znalazła się w granicach nowo erygowanego archidiaconatu kurzelowskiego, który był najbardziej wysuniętym na południowy wschód okręgiem administracyjnym tej archidiecezji¹⁹. Około 1604 r. Małogoszcz stał się siedzibą dekanatu, obejmującego wówczas 15 parafii (Małogoszcz, Chęciny, Bolmin, Chełmce, Mniów, Grzymałków, Strawczyn, Łopuszno, Mnin, Krasocin, Kozłów, Węgleszyn, Cierno, Złotniki i Rembieszce). Do połowy XVIII stulecia dziekanami byli na ogół proboszczowie małogoscy, w późniejszym zaś czasie funkcję tę sprawowali przeważnie kanonicy kurzelowscy. Przemiany polityczne zachodzące na ziemiach polskich na przełomie XVIII i XIX w. pociągnęły za sobą konieczność reorganizacji administracji kościelnej. W 1805 r. papież Pius VII (1742–1823) bullą *Indefessum personarum regnia dignitate fulgentium* zniósł diecezję tarnowską, a w jej miejsce utworzył kielecką ze stolicą biskupią w Kielcach. W toku tych zmian zlikwidowany został dekanat małogoski, którego wschodnie parafie (Bolmin, Kozłów, Rembieszce, Węgleszyn i Złotniki) wraz z małogoską weszły w skład dekanatu chęcińskiego, północne (Chełmce, Grzymałków, Krasocin, Łopuszno, Mnin, Mniów, Piekoszów i Strawczyn) do kieleckiego, południowe zaś (Cierno) do jędrzejowskiego. Po likwidacji dekanatu

¹⁶ C. Hadamik, D. Kalina, E. Traczyński, *op. cit.*, s. 108, 119; E. Kosik, *Parafia małogoska...*, s. 59; S. Borkiewicz, Z. Linowski, *Monografia historyczna i gospodarcza ziemi jędrzejowskiej*, Kielce 1937, s. 73.

¹⁷ <http://www.diecezja.kielce.pl/parafie/bolmin-narodzenia-nmp>.

¹⁸ Por. m.in. M. Karkocha, *Opis wizyty dziekańskiej...*, s. 267; oraz edytowany inwentarz z 1856 r.

¹⁹ W kwestii archidiaconatu w Kurzelowie por. ks. D. Wojciechowski, *Parafia w Kurzelowie*, Kielce 1997, s. 25 i n.

chęcińskiego w 1819 r. Małogoszcz został włączony do dekanatu kieleckiego. Stan taki utrzymywał się do roku 1911, gdy ks. bp Augustyn Łosiński (1867–1937) utworzył wicedekanat małogoski, przekształcony następnie – po odzyskaniu niepodległości przez państwo polskie – w dekanat²⁰.

Przygotowany do edycji inwentarz otwiera informacje ogólne, dotyczące m.in. daty konsekracji kościoła, położenia parafii, prawa prezenty. Następnie wyszczególnione zostały grunty należące do probostwa w Małogoszczu, jak również w osadzie Popowice. Opis zawiera dane na temat arealu posiadanych dóbr oraz ich rodzajów pod względem zagospodarowania (grunty orne, łąki, pastwiska, ogród owocowy, nieużytki, lasy, zarośla, rzeki i stawy, obszary zabudowane). Określając lokalizację gruntu, podano lokalne nazwy topograficzne, np. młyn pod Jaworem, staw Jawór, las Sabianów, łąka pod Babinkiem, chałupa na Ściegnach. Usytuowanie określano również względem takich obiektów, jak młyn wodny, sad i dziedziniec proboszczowski, cmentarz. Punktem odniesienia były też ciekły wodne (rzeki Nida i Łososina, rzeka biorąca swój początek od Kozłowa).

W dalszej części dokumentu zamieszczono informacje na temat uposażenia i wysokości dochodów beneficjum małogoskiego. Wymieniono wsie należące do parafii i podano ich zaludnienie. Opisano wygląd i stan nieruchomości będących składnikiem majątku kościelnego, czyli dom mieszkalny proboszcza, mansjonarię, budynki folwarczne, młyn, chałupy położone w różnych częściach Małogoszcza i pod lasem plebańskim. Wyszczególniono liczbę zagrodników, komorników i kmieci zamieszkujących osadę Popowice i odrabiających pańszczyznę dla probostwa z podaniem wymiaru ich obciążeń. Zamieszczono wreszcie spis zasiewów gruntowych, inwentarza żywego oraz sprzętów gospodarskich stanowiących własność parafii. Ostatnim elementem edytowanej części rękopisu jest wykaz czystego dochodu (intraty) beneficjum w Małogoszczu według spisu z 1818 r.

Omawiane źródło dostarcza szereg informacji na temat sytuacji ekonomicznej probostwa w połowie XIX w. Odwołuje się przy tym

²⁰ Szczegółowo na temat reorganizacji diecezji kieleckiej w omawianym okresie por. m.in. B. Kumor, *Organizacja terytorialna diecezji kieleckiej*, „Nasza Przeszłość” 1963, t. XVII, s. 192–215; T. Wróbel, *Zarys historii diecezji kieleckiej*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 1982, R. LVIII, nr 5, s. 206–208. O przynależności Małogoszcza do administracji kościelnej por. J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 162–164; E. Kosik, *Parafia małogoska...*, s. 59, 63–65.

do danych ze spisu z 1818 r., jak dotąd nieodnalezionego. Przynosi też szczegółowe wiadomości dotyczące wsi funduszowej Popowice. Cenne są wzmianki odnoszące się do szkoły elementarnej w Małogoszczu oraz liczby ludności poszczególnych osad wchodzących w skład małogoskiego okręgu parafialnego. Informacje o stanie budynków kościelnych oraz uposażeniu probostwa można porównać z opisem z 1830 r.

Metoda wydawnicza

Edycja dokumentu została opracowana zgodnie z wymogami instrukcji wydawniczej Kazimierza Lepszego²¹. Zmodernizowano zatem pisownię źródła, zachowując jednak jego cechy językowe. Poprawiono także interpunkcję, głównie przez dodanie przecinków i kropek kończących zdanie w miejsce myślników stosowanych w podstawie wydania. Dwukropek, jako znak kończący skrót, zamieniono na kropkę. Samogłoski „i”, „y” oraz spółgłoskę „j” oddano zgodnie z aktualnie obowiązującymi zasadami. W przypadku, gdy litera „y” oznaczała dwie głoski, zapisano to zgodnie z wymową, np. „diecezya” jako „diecezyja”, „propinacya” jako „propinacyja”. Znak „ó” zastosowano według obecnych reguł pisowni. Podwojone głoski „ss” i „mm” zastąpiono pojedynczymi, np. w słowach „lasy”, „summy”, „kommissya”. Uwspółcześiono pisownię wyrazów zakończonych w rękopisie na -em i -emi, np. „rządowem”, „temi” zmieniono na „rządowym”, „tymi”. Uzupełniono również pomijane niekiedy znaki diakrytyczne, takie jak „ę”, „ó”, „ś”, „ć”. Usunięto literę „x”, zastępując ją dwuznakiem „ks” (np. w nazwie miejscowej „Oxa”). Słowo „wrzeciaż” oddano zgodnie z regułami dzisiejszej pisowni jako „wrzeciaź”. Także zgodnie z obecną praktyką użyto wielkich liter. Wyrazy, które odbiegają od współczesnej pisowni, a nie zostały poprawione przez wydawcę, opatrzone skróconym *sic* w nawiasie kwadratowym [s] dla upewnienia czytelnika o zgodności tekstu wydanego z podstawą. W takich samych nawiasach ujęto początek danej strony w oryginale, rozwiązano skróty, zaznaczono miejsca nieczytelne, uzupełniono nadto opuszczone przez pisarza litery. W przypisach tekstowych zamieszczono uwagi odnoszące się do postaci zewnętrznej i brzmienia tekstu źródłowego, jak również lekcje wątpliwe. W przypisach rzeczowych objaśniono

²¹ *Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX wieku*, red. K. Lepszy, Wrocław 1953.

znaczenie niektórych terminów. Zachowano podkreślenia wyrazów oraz układ tekstu znajdujący się w rękopisie. W edycji występują skróty: N., N^o – numer, numero; J.W. – Jaśnie Wielmożny; W^o – Wielmożnego.

Na koniec dwie istotne informacje. W dokumencie występują liczne podkreślenia ołówkiem i dopiski, wynikające z późniejszej ingerencji w tekst. W celu zredukowania liczby przypisów zrezygnowano z informowania o tym w osobnych odsyłaczach. Z kolei opis budynków mieszkalno-gospodarczych probostwa został w podstawie wydania sporządzony w pięciokolumnowej tabeli, zawierającej liczbę porządkową, wyszczególnienie budowli, wartość według oszacowania (w rublach srebrnych) oraz uwagi. Ze względów technicznych zrezygnowano z graficznego odwzorowania tych kolumn, umieszczając informacje o wartości na końcu opisu, a ewentualne uwagi w przypisach. W rubryce „Uwagi” znajdują się także notatki dotyczące stanu zachowania zabudowań, poczynione ołówkiem i innym charakterem pisma, czyli wtórne wobec źródła, które także pominięto w edycji.

* * *

Inwentarz *fundi instructi* kościoła parafialnego beneficjum w mieście Małogoszczu po śmierci X. Tomasza Świątkowskiego proboszcza na osobę W.X. Nestora Bierońskiego wiceregensa seminarium kieleckiego, nowo ustanowionego proboszcza w Małogoszczu w roku 1856 sporządzony

Or.: Archiwum Diecezjalne w Kielcach, Małogoszcz. Dokumenty różne z XIX wieku (luzem, nieuporządkowane), sygn. IIPM-I/6, k. 41–79.

Opisanie historyczne kościoła i jego funduszków

[k. 47] Kościół parafialny w mieście Małogoszczu pod tytułem N[ajświętszej] M.[arii] Panny Wniebowzięcia w powiecie i obwodzie^a kieleckim, poprzedni kościółek obdarowany funduszem w r.[oku] 1342 od Najjaśniejszego Kazimierza Wielkiego, króla polskiego, a powtórnie wystawiony przez księdza Jakuba Chrostkiewicza²², proboszcza małogoskiego w r.[oku] 1595 i konsekrowany

^a Nadpisane nad wierszem ołówkiem: „okręgu”.

²² Jakub Bieda Chrostkowic, por. przyp. 11.

w tymże roku od śp. JW. Księdza Piotra Tylickiego, biskupa chełmskiego²³. Kościół ten jako w mieście rządowym Małogoszczu zostaje pod opieką rządu, należy do dekanatu kieleckiego diecezji krakowskiej.

Odległość od miasta

Od miasta Kielce mil cztery, od miasta Krakowa odległy mil czternaście, ma także naokoło pomniejsze miasteczka, jako to Jędrzejów mil trzy, Włoszczowa mil trzy, Chęciny mil dwie.

Prawo prezenty

Od początku nadania funduszów i dotąd należy jedynie do rządu.

Własność ziemi

Grunta po większej części górzyste, mało łądziny, a więcej piaskowego, lecz użyteczny.

Łąka przy probostwie

Jest tylko jedna, lecz pagórkowata, nie zawsze użyteczna.

Mineralia – w gruntach do probostwa należących nie ma żadnych widocznych mineraliów.

Rzeki znaczniejsze

Rzeki w ogólności żadne z gruntami, łąkami, lasami do probostwa w Małogoszczu należącymi nie graniczą, jednak w odległości [k. 47v] mili jednej przedziela granice miasta Małogoszcza rzeka Nida i druga mała rzeka Łososina, o jedne czwartą mili od miasta odległa, przechodzi przez granice miejskie.

Propinacje

Do dochodu probostwa należą duże propinacje, to jest jedna oddzielna w mieście Małogoszczu w karczmie do probostwa należącej, druga we wsi Popowicach do funduszów probostwa nadanej. Pierwsza z nich do skarbu zainkamerowana została.

²³ Por. przyp. 12.

Stawy i młyny

O jedną ćwierć mili od miasta Małogoszcza był niegdyś staw mały Jawór zwany, lecz teraz zaniedbany i zarośnięty i żadnego użytku nie daje.

Młyn

O jedną ćwierć mili od miasta Małogoszcza znajduje się młynek do funduszów probostwa należący, na małej rzece od Kozłowa ze źródeł biorący swój początek.

Lasy

Probostwo posiada swój las po większej części sosnowy, a mniejszej dębowy, o ćwierć mili od miasta Małogoszcza odległy, zostaje pod dozorem Urzędu Leśnego Małogoszcz, i z tego rok rocznie przeznaczoną zostaje według ustanowionej przez rząd ilości poręba na potrzeby probostwa wystarczająca.

Folwarki i wsie do probostwa należące

Wieś Popowice zwana, w której jest folwark należący do funduszów probostwa w Małogoszczu, odległa o mil dwie, w okręgu jędrzejowskim powiecie kieleckim guberni radomskiej. Włościanie tej wsi odrabiają pańszczyznę do folwarku w Popowicach do probostwa należącego.

W[e] wsi Popowicach własność ziemi

Grunta w[e] wsi Popowicach po większej części są piaszczyste, [k. 48] małej jednak ilości znajdują się rędziny lekkie.

Łąki

Łąki są ciągle ponad rzeką Nidą, po większej części bagniste i mokre.

Mineralia. W gruntach do wsi Popowice należących mineraliów nie ma żadnych.

Rzeki znaczniejsze

Przez grunta i łąki wsi Popowice przechodzi rzeka Nida, miejscami odznacza granice od wsi Popowice należące.

Stawy i młyny

Stawu nie ma żadnego, jednak znajduje się młyn na rzece Nidzie w pobliżu wsi Popowice położony.

Lasy

Do folwarku wsi Popowice należy las sosnowy w bliskości wsi Popowice położony, pod dozorem Urzędu Leśnego Małogoszcz zostający, i z tego rok rocznie przeznaczoną zostaje poręba według ilości przez rząd ustanowionej, jednak na potrzeby folwarczne wystarczająca.

Dochody funduszków probostwa stanowiące

1. Grunta orne i łąki.
2. Pańszczyzna od poddanych w mieście Małogoszczu znajdujących się.
3. Z młyna pod miastem Małogoszczem.
4. Z propinacyi w mieście Małogoszczu.
5. W[e] wsi Popowicach z gruntów i łąk.
6. Z propinacyi w[e] wsi Popowicach.
7. Z młyna do wsi Popowice należącego.
8. Z pańszczyzny od poddanych w[e] wsi Popowicach znajdujących się.

Dziesięciny pieniężne

- a. Dziesięcina pieniężna z miasta Małogoszcza według aktu zamiany przez b.[yła] Komisją Rządową Wyznań Religijnych [i] Oświecenia Publicznego z dnia 28 marca 1825 roku N^o $\frac{2995}{570}$, [k. 48v] zatwierdzonego do lat dwudziestu pięciu rocznie po złotych polskich sześćset N. zp. 600, później żyta po korcy czterdzieści pięć N. 45.
- b. Dziesięciny folwarczne wsi Ciesiel i Leśnica wedle aktu przez Komisją Rządową W.[yznań] R.[eligijnych] [i] O.[świecenia] Publicznego z dnia 11 listopada 1819 r. N° 6516 zatwierdzonego złotych polskich pięćdziesiąt ośm groszy N. zp. 58 gr 8.

- c. Dziesięcina od włościan wsi Ciesiel wedle aktu jak wyżej z daty i numeru zatwierdzonego złotych polskich dwieście piętnaście groszy ośmnaście N. zp. 215 gr. 18.
- d. Od włościan wsi Leśnicy wedle aktu jak wyżej zatwierdzonego złotych polskich sto ośmdziesiąt cztery groszy ośm i trzy dziesiąte N. zp. 184 gr. 8.
- e. Dziesięcina z dworu Lasochów od najdawniejszych czasów opłacana bywa w pieniądzech i do dziś dnia zł pol. sto N. zp. 100 rocznie opłaca.
- f. Dwór sołtystwa Gnieździsk wedle resk[ryp]tu Komisji Województwa Krakowskiego z dnia 16 września 1822 r. N. 23 216 złotych polskich dwadzieścia siedem i grosz jeden N. zp. 27 gr 1.
- g. Wieś Popowice, lubo dziesięcina, czyli zamieniona od gromady tejże wsi należąca, nie masz żadnego śladu, jednak od lat przeszło dwudziestu sześciu dziesięcinę opłacają proboszczowi w pieniądzech rocznie złotych polskich trzydzieści sześć N. zp. 36.

Dziesięciny w zbożu

Dziesięcina z dworu Bolmin według aktu przez b.[yła] Komisją Rządową Wyznań Religijnych [i] Oświecenia Publicznego z dnia 10 lipca 1820 r. N. 3138 zatwierdzonego, żyta korcy jedynaście garncy dwadzieścia sześć N. kor. 11 gar. 26.

Dziesięcina dworska z wójtostwa rządowego Małogoszcz według aktu p[rzez] była Komisją Rządową Wyznań Religijnych [i] Oświecenia Publicznego z dnia 12 kwietnia 1826 r. N. zatwierdzonego, żyta korce jeden garncy ośmnaście N. kor. 1 gar. 18.

Dziesięcina gromadzka od włościan wsi Gnieździsk do probostwa [k. 49] należących według reskryptu Komisji Województwa Krakowskiego z dnia 16 września 1822 r. N. 23 216 żyta korcy trzy garncy ośm N. kor. 3 gar. 8.

Sumy kapitałne na dobrach lokowane

Na dobrach Kozłów suma kapitałna złotych polskich tysiąc N. zp. 1000, od której pobierany bywa procent zp. 40 z kasy powiatowej.

Na dobrach Żytnie gubernii warszawskiej ulokowana suma kapitałna zp. dwa tysiące N. zp. 2000, od tego jednak kapitału procent się nie pobiera.

Granice gruntów, lasów, łąk do probostwa należących

Grunta folwarczne do probostwa należące w Małogoszczu graniczą z gruntami mieszczan tegoż miasta, z gruntami do wójtostwa Małogoszcza należącymi i z lasami dóbr prywatnych Kozłowa.

Granice wsi Popowice do probostwa należące

Grunta folwarczne wsi Popowice graniczą z dobrami prywatnymi Oksa od zachodu, od wschodu z dobrami prywatnymi Tyniec, łąki graniczą z dobrami prywatnymi Nagłowice i dobrami rządow[y]mi Cierno. Lasy graniczą z dobrami Tyniec, Węgleszyn i Oksa. Włościanie wsi Popowice mają grunta i łąki osobno oddzielone.

Ludność parafii

Nazwisko		W którym jest posiadaniu	Odległość od kościoła	Ilość dusz		
gminy	wsi i miasta		mile	chrześcijan	Żydów	razem
Miasto Małogoszcz	Małogoszcz	rządowe	w miejscu	1091	–	1091
Cieśle	Cieśle	rządowe	ćwierć mili	220	6	226
Cieśle	Skorków	rządowe	trzy ćw. mili	231	3	234
Cieśle	Leśnica	rządowe	ćwierć mili	101	–	101
Ruda	Ruda	rządowe	mila jedna	47	5	52
Ruda	Zajaczków	rządowe	mila jedna	484	5	489
Ruda	Wesoła	rządowe	mila jedna	52	–	52
Ruda	Młynki	rządowe	mila jedna	25	–	25
Ruda	Gniezdzińska	rządowe	mila jedna	305	–	305

Nazwisko		W którym jest posiadaniu	Odległość od kościoła	Ilość dusz		
gminy	wsi i miasta		mile	chrześcijan	Żydów	razem
Lasochów	Dwór	W ^o Stojnoskiego ^b	mila jedna	20	–	20
w ogóle						2595

[k. 49v] Okoliczne parafie są

Rembieszycze, Złotniki Węgleszyn, Kozłów, Krasocin i Bolmin^c.

[k. 65v] Opisanie budowli probostwa i zabudowań do niego należących

Mieszkanie proboszcza

Całkiem z kamienia murowane, mury od strony zachodniej, a więcej jeszcze od wschodniej są popękane, dach gontami kryty od strony północnej w złym, reszta w dosyć dobrym stanie, kominy nad dach wyprowadzone dwa od fundamentów murowane, front od południa piętrowy, od północy parterowy. Od strony północnej wchód jest z cmentarza przez drzwi sosnowe fasowane²⁴ na zawiasach i hakach żelaznych, z zasuwą, skoblem i wrzeciędzem. Sień kamieniem wybrukowana, powała na belkach służy zarazem za podłogę na strychu, z sieni idą schody na strych tarcicami obite i drzwiami sosnowymi na zawiasach i hakach z zamkiem opatrzone. Po prawej stronie sieni są drzwi sosnowe do stancyi na hakach i zawiasach żelaznych, zamek francuski z kluczem zły. W tej stancyi jest podłoga z tarcic w stanie zupełnie złym, powała bez sufitu. Okno kratą żelazną opatrzone. W tej stancyi są dwie komórki z drzwiami sosnowymi zamykane na zawiasach i hakach, z zamkiem bez kluczy, w obydwu komórkach są okienka małe, kratą

^b Odczyt jedynie prawdopodobny.

^c Dalej następuje „Opisanie kościoła i jego ozdób”, będące przedmiotem osobnej edycji. Por. M. Karkocha, *Wystrój i wyposażenie kościoła...*, s. 325–330 (uwagi wstępne), 331–360 (tekst źródłowy).

²⁴ Fasowane – uszczelnione, zabezpieczone.

żelazną opatrzone, pomiędzy komórkami jest framuga duża, również jak i komórki sklepiona – w pokoju tym jest komin zwalony, a pieca brakuje. Z pokoju tego są drzwi sosnowe na zawiasach i hakach, z zamkiem francuskim starym i haczykiem żelaznym do pokoju frontowego, w którym jest podłoga stara, powała bez sufitu, piec stary, wymagający przestawienia, i kominek, dwa okna dubeltowe. Z pokoju tego po dwóch schodach wchodzi się przez drzwi sosnowe na zawiasach i hakach, z zamkiem [k. 66] francuskim do sali, w której jest podłoga stara, znacznej jednak części podłogi brakuje, pieca nie ma, powała bez sufitu. Okna pojedyncze bez ferklajdunku²⁵. W tejże sali są drugie drzwi do sieni na zawiasach i hakach, z zamkiem francuskim starym, a trzecie drzwi podwójne, z których jedno na zawiasach i hakach, a drugie podwójne na zawiasach francuskich z zasuwami i zamkiem francuskim; drzwiami tymi wchodzi się do pierwszego pokoju, w którym jest podłoga stara, sufit, kominek, piec kaflowy i następną stancją ogrzewający, okna dubeltowe; z tego pokoiku są drugie drzwi małe prowadzące do szpichlerza, na zawiasach i hakach, z zamkiem francuskim, z dwoma haczykami, i drugie drzwi podwójne na zawiasach francuskich, z zamkiem francuskim, bez klucza, zdezelowane; drzwi te prowadzą do ostatniego pokoiku, w którym jest podłoga dosyć dobra, sufit i okna dubeltowe.

Z pokoiku poprzedniego drzwiczkami wyżej opisanymi wchodzi się do szpichlerza wąskim korytarzykiem, w którym jest podłoga zupełnie zła i sklepienie. Z korytarzyka tego wchodzi się na korytarz poprzeczny, w którym również, jak i w całym spichrzu jest podłoga zła, tak dalece, że zboże się przez szpary przesypuje. Szpichlerz ten przedzielony jest na dwie części, z których w każdej znajdują się trzy saszki. Od frontu szpichlerza tego są drzwi wychodzące na cmentarz na zawiasach i hakach, z zasuwą drewnianą, [k. 66v] skoblem i wrzeciędzem. Z sieni piętrowej są drzwi żelazne do lamusa, który jest sklepiony, brukowany, z oknem bez szkła, żelazną kratą opatrzone. Do lamusa tego są drzwi żelazne na hakach i zawiasach ze skoblami.

Z sieni piętrowej wyżej opisaniej po schodach drewnianych bardzo złych i sklepionych, schodzi się do sieni dolnej, w której od samego frontu są drzwi sosnowe na zawiasach i hakach, z skoblem i wrzeciędzem. Sień ta jest kamieniem brukowana, z powałą i jed-

²⁵ Ferklajdunek – rama z szerokiej listwy naokoło okna lub drzwi. Por. M. Arcta, *Słownik ilustrowany języka polskiego*, t. I, Warszawa 1916, s. 308.

nym małym oknem. Z sieni tej na wschodniej stronie są drzwi na zawiasach i hakach, z skoblem i wrzeciędzem oraz z zamkiem bez klucza do pokoiku sklepionego, z podłogą starą, z piecem murowanym z cegły i kominem oraz oknem starym. Z pokoiku tego wchodzi się drzwiami sosnowymi na zawiasach i hakach skoblem i wrzeciędzem do podłużnego trójkątnego alkierza, w którym jest podłoga zupełnie zła i powała oraz dwa okna deskami zabite. Z alkierza tego wchodzi się do pierwszej piwnicy niesklepionej, w której po prawej stronie jest podobnież piwnica bez sklepienia, a po lewej jest [.]^d wejście drzwiami sosnowymi na hakach i zawiasach, [ze] skoblem i wrzeciędzem do piwnicy sklepionej, z legarami i stołem ordynaryjnym. Z dolnej sieni jest drugie wnijscie do piwnicy, znajdującej się pod schodami i pod sienią piętrową. Do tej piwnicy są drzwi na zawiasach i hakach ze skoblem i wrzeciędzem, piwnica ta jest sklepiona. Z tejże sieni w stronie zachodniej jest kuchnia, do której jest wnijscie drzwiami [k. 67] zupełnie złymi, na zawiasach i hakach. W kuchni komin i szabacznik wymagają koniecznego przestawienia, podłogi nie ma, powała z tarcic i dwa okna małe.

Z kuchni jest wnijscie drzwiami również złymi na zawiasach [ze] skoblem i wrzeciędzem do piwnicy sklepionej. Cały dom proboszczowski w ogólności jest w stanie dosyć dobrym. Wartość: 860 rs.

Mansjonaria

Z byłej mansjonaryi pozostały się obecnie same tylko mury, z których ściana od zachodu ze wszystkim się zawaliła, zaś ściana od wschodu jest od samego wierzchu aż na dół pęknięta, tak że cała część północna grozi upadkiem, i jako niebezpieczna dla przejeżdżających przeznaczona jest ażeby siłą szarwarku rozebrana została^e.

Folwark na pomieszczenie czeladzi

W dziedzińcu probostwa znajduje się folwark z drzewa rżniętego w węgieł, gontem pokryty, dosyć dobry, komin murowany. Do sieni są drzwi na zawiasach i hakach, ze skoblem i klamką. W sieni

^d Słowo skreślone.

^e W „Uwagach” zanotowano: „Mansjonarię tę zastał ks. Świątkowski jakkolwiek w złym stanie, jednak zamieszkalną – nie wiadomo z jakich powodów samowolnie ją rozebrał, materiał zniszczył, a mury w gruzach pozostawił”.

tej podłogi nie ma, powała z tarcic, nad całą powałą znajduje się polepa. Z sieni tej po lewej stronie są drzwi na zawiasach i hakach, z klamką, skoblem i wrzeciędzem. Drzwiami tymi wchodzi się do izby, w której jest podłoga stara, komin, szabacznik, piec z cegły, ogrzewający dwie stancje, powała z tarcic, okna dwa. Z tej izby wchodzi się do drugiej, mniejszej, drzwiami na zawiasach i [z] wrzeciędzem. W tej izbie również ^f również jest podłoga stara i okno wychodzące na ogród, stąd wchodzi się znowu do małego [k. 67v] alkierza drzwiami na zawiasach i hakach, [ze] skoblem i wrzeciędzem. W alkierzu tym jest podłoga i powała z tarcic i okienko małe. Z drugiej strony sieni jest wnijscie drzwiami na zawiasach i hakach, z klamką do izby czeladniej, w której podłogi nie ma, powała z tarcic, komin, szabacznik i piec i trzy okna. Z izby tej jest drzwi troje do trzech komórek na zawiasach, hakach, z wrzeciędzami i skoblami, w komórkach podłogi nie ma, powała jest z tarcic i małe okienka. Folwark cały w ogólności jest w stanie dosyć dobrym. Wartość: 130 rs.

Stajnie i chlewy. W jednej linii z folwarkiem znajduje się zabudowanie^g mieszczące w sobie: a) stajnię, do której są drzwi podwójne na biegunach z wrzeciędzem. W stajni tej podłoga przegniła, stara, żłoby dobre, drabiny dobre, powała z rozmaitych kawałków. W stajni tej znajduje się komórka na sieczkę i obrok^h; b) za stajnią jest obora dla bydła, w której podobnie podłoga stara przegniła, powała z różnych kawałków, żłoby złe i drabiny; c) w końcu samym jest przegroda na paszę, bez podłogi i z powałąⁱ. Całe zabudowanie w ścianach jest dosyć dobre, dach w stanie złym; d) naprzeciwko tego zabudowania znajduje się zabudowanie drugie, drewniane, w słupy postawione, gdzie mieści się: 1° skład na narzędzia gospodarskie, w którym podłoga z okrągłaków i powała, do składu tego wrótka podwójne ze skoblem i wrzeciędzem. Następnie są cztery chlewiki dla trzody, do których jest wnijscie spod wystawy^j [k. 68] z czterema drzwiami na biegunach, ze skoblami i wrzeciędzami. Wartość: 270 rs.

^{f-f} Powtórzone słowo.

^g Dopisano obok tą samą ręką: „w węgiel postawione, słomą pokryte”.

^h Dopisano z boku tą samą ręką: „do której są drzwi z skoblem i wrzeciędzem”.

ⁱ Dopisano obok tym samym charakterem pisma: „drzwiami na biegunach ze skoblem i wrzeciędzem”.

^j Odczyt jedynie prawdopodobny.

Spichlerz, który mieścił się w dziedzińcu probostwa, został pożarem zniszczony, nie wiadomo, czy były beneficjant należytość z Dyrekcji Ubezpieczeń odebrał lub nie^k.

Stodoły. Poza stajniami znajduje się zabudowanie wokół stawiane, w którym mieszczą się od wschodu i zachodu dwie duże stodoły, naprzeciwko siebie postawione w słupy, wyjąwszy jednego zapola w węgiel zbudowanego. Obie stodoły poszyte są słomą, w stanie miernym. W obydwóch stodołach znajdują się po dwa klepiska z ośmiu wrotami na biegunach, do czterech wrót frontowych są skoble i wrzeciędzie. W obydwu również stodołach znajdują się po trzy zapola, jedno wśród klepiska, dwa po bokach. Pomiedzy stodołami od strony południowej jest zabudowanie drewniane w słupy stawiane, gontami pokryte, w którym mieści się: a) wozówka, do której są wrota na biegunach, ze skoblem i wrzeciędziem, bez podłogi, i powała z różnych kawałków; b) komora na skład różnych materiałów, z podłogą i powałą, do której są drzwi na zawiasach, [ze] skoblem i wrzeciędziem; c) spichlerzyk, do którego są drzwi na zawiasach, [ze] skoblem i wrzeciędziem, z podłogą i powałą, z trzema sąsiekami. Naprzeciwko tego zabudowania również między stodołami jest szopa słomą poszyta. Wartość: 480 rs.

[k. 68v] Ogród fruktowy. Wprost dziedzińca probostwa jest ogród fruktowy wzdłuż łokci 180, wszerz łokci 90. Drzewa w tym ogrodzie różnego rodzaju: gruszki, jabłka, śliwki, wiśnie, jeden kasztan dziki, drzewa po większej części stare, mniej użytku przynoszą.

Ogrodzenie sadu i całego dziedzińca proboszczowskiego jest z żerdzi w stanie złym po największej części. Brama wjazdowa od frontu probostwa zupełnie zła, zaś z tyłu probostwa przy stodołach znajduje się kołowrót. Całe probostwo wymaga nowego ogrodzenia, ponieważ zewsząd jest przystępne nie tylko dla przechodzących, ale i jeżdżących.

Karczma do probostwa niegdyś należąca dziś do rządu inkamerowaną została, z której proboszcz ma przyznaną kompetencją. Wartość: 160 rs.

^k Dopisano obok w „Uwagach” inną ręką: „Ze spichlerza tego właściwie tylko jeden narożnik się spalił, resztę zaś całkowicie zabudowanie rozebrał samowolnie ks. Świątkowski”.

Browar niegdyś mieszczący się w ogrodzie fruktowym, dziś zupełnie nie istnieje¹.

Młyn pod Jaworem zwany. Zabudowanie młyna z drzewa obrabianego w węgiel stawiane, pomieszkanie młynarza i młyn pod jednym dachem z gontów, z kominem murowanym. Do sieni jest drzwi dwoje na przestrzał, ze skoblami i wrzeciądzami, sień bez podłogi i powały, po jednej stronie jest wchód do młyna, drzwi ze skoblem i wrzeciądzem, podłogi ani powały nie ma. W młynie kamień wierzchni i spodni, kosz, skrzynia, koło wodne i palczate na wale, po obydwu końcach refowane, z żelazem, z czopami. Oprócz tego w młynie urządzony jest jagielnik, upust w stanie dobrym. Do izby mieszkalnej młynarza naprzeciwko młyna są drzwi [k. 69] na zawiasach i hakach, z skoblem i wrzeciądzem, w izbie podłoga i powała, komin, szabacznik i piec, okna trzy. Z tej izby są drzwi na zawiasach i hakach, z skoblem i wrzeciądzem, bez podłogi, z powałą. Z komory są drzwi na podwórze na biegunach, na zasuwę drewnianą zamykane. Żadnych narzędzi młynarskich nie ma do probostwa należących. Całe zabudowanie młynarza powyżej opisane jest w stanie dość dobrym. Wartość: 130 rs.

Stodoła. Naprzeciwko młyna stoi stodoła w węgiel postawiona, słomą pokryta, wrota na przestrzał na biegunach, klepisko, z dwoma zapołami. Cała stodoła jest w stanie dość dobrym. Wartość: 30 rs.

Chlewy i chlewiki są ze wszystkim tak złe, że nawet drzewo mało ma wartości, przeto nie opisują się jako wymagające koniecznie rozebrania i postawienia na nowo. Wartość: 40 rs.

Chałupy za sadem proboszczowskim

Pierwsza od drogi chałupa podwójna w węgiel zbudowana, w połowie gontem, a w połowie słomą pokryta. Po obydwu końcach są sienie, z których wchodzi się do izb, z tą różnicą, że w drugiej części jest jeszcze z izby komora. Wszystkie drzwi są na biegunach, ze skoblami i wrzeciądzami. Komin murowany nad dach, w obydwu izbach są kominy i szabaczniki, i po jednym oknie, powały

¹ Dopisano obok w „Uwagach” inną ręką: „Browar ten jest w stanie złym, lecz przez ks. Świątkowskiego został [?] rozebrany”.

są z tarcic w izbach i komorach, lecz podłogi nigdzie nie ma. Cała chałupa w dość dobrym stanie. Wartość: 30 rs.

Następna chałupa również podwójna, podobna zupełnie do poprzedniej, z tą różnicą, że [k. 69v] dach cały jest gontem pobity, i że w obydwu izbach są komory. Wartość: 50 rs.

Trzy stodoły. Dla trzech zagrodników w powyżej wymienionych chałupach mieszkalnych znajdują się przed oknami trzy stodoły w słupy postawione, słomą pokryte, każda słomą pokryta. Każda po dwa zapola o jednym klepisku, po jednych wrotach na biegunach, ze skoblami i wrzeciędzami, w dosyć dobrym stanie. Wartość: 30 rs.

Obórki. Nadto dla każdego zagrodnika przybudowana jest przy chałupie obórka w słupy stawiana, pokryta gontem i dotykająca węglów chałupy.

Chałupa poczwórna na Ściegnach. W końcu ulicy Włoszczowskiej postawiona jest chałupa poczwórna, w węgiel zbudowana, gontem pokryta, z kominem wymurowanym nad dach wyprowadzonym. W jednej sieni w środku chałupy, z której po obydwu stronach jest wnijscie do czterech izb, a z każdej izby jest komora, w każdej izbie znajduje się piec służący zarazem za komin, podłogi nigdzie nie ma, nad izbami i komorami są powały i po jednym oknie. Drzwi frontowe do sieni czworo, drzwi do izb są na zawiasach i hakach ze skoblami i wrzeciędzami, reszta drzwi na biegunach. Cała chałupa jest w stanie dobrym. Wartość: 80 rs.

Chałupa pod Sabianowem. Pod lasem proboszczowskim Sabianów zwanym jest chałupa podwójna dla zagrodnika i dla gajowego. Chałupa dla [k. 70] gajowego ponieważ się ze wszystkim zawaliła, a nawet drzewo w większej części rozkradzione zostało, przeto się nie opisuje, część zaś dla zagrodnika jest w węgiel postawiona, słupami popodpierana, słomą poszyta, z kominem nad dach wymurowanym, do obydwu izb służącym. Składa się z sieni, z izby i komory, wszystkie drzwi są na biegunach, okno jest w izbie jedno większe, a drugie mniejsze na tył wychodzące, podłogi nigdzie [nie] ma, powała jest ponad izbą i komorą. Cała chałupa jest w stanie najgorszym i zagraża bardzo bliskim zawaleniem się, do tej chałupy^m stodoła jest o dwóch zapolach, jednym klepiskiem i jednych

^m Słowo nadpisane nad wierszem.

wrotach, w słupey postawiona i słoma poszyta, wrota są na biegunach ze skoblem i wrzeciądzem. Stodoła ta jest w dosyć dobrym stanie. Pomiedzy chałupą a stodołą jest obórka, również w słupey postawiona, i tak jak chałupa w najgorszym stanie. Wartość: 50 rs.

Opisanie gruntów, łąk i lasów do probostwa należących

Podług inwentarza pomiarowego w r.[oku] 1822 przez geometrę rządowego sporządzonego, probostwo w Małogoszczu posiada gruntów i łąk i lasów wielości następującej.

Gruntu pszennego w bliskości kościoła probostwa położonego miary polskiej morgów dziewięćdziesiąt sześć N. 96 prętów sto sześćdziesiąt jeden N. 161.

Gruntu piaszczystego od dawna z lasów wyrobionego pomiedzy zaroślami do probostwa należącymi w różnych miejscach położonych, między granicami dóbr Żarczyc Większych, Lasochowem, [k. 70v] niemniej miejskimi, w ogóle morgów sto dwadzieścia cztery N. 124 prętów sześćdziesiąt jeden N. 61.

Łąka pagórkowa pod Babinkiem zwana mogrów dwie N. 2 prę.[tów] sto trzydzieści sześć N. 136.

Zarośli do probostwa należących w ogóle morgów pięćset jeden N. 501 prę.[tów] dwieście trzydzieści sześć.

Co do gruntów zagrodników do probostwa w Małogoszczu należących

Zagrodnicy proboszczowscy nie mają osobno wydzielonych gruntów, ogrodów i łąk, mają jednak udzielone spomiedzy gruntów do probostwa należących, za używanie takowych pańszczyznę odrabiają.

Spis zagrodników i komorników do probostwa w Małogoszczu pańszczyznę odrabiających

Zagrodników jest czterech N. 4. Odrabiają pańszczyzny po dni pieszych trzy N. 3 w tygodniu.

Komorników trzech N. 3. Odrabiają pańszczyzny po jednym dniu N. 1 pieszym w tygodniu.

Co do szpitala

Całe zabudowanie szpitalne oraz fundusze i grunta do tegoż szpitala należące, niemniej i opieka nad ubogimi obecnie według ogólnego prawa krajowego należy do Dozoru Parafialnego, przeto w tym miejscu się takowe nie opisuje.

Szkoła elementarna

W mieście Małogoszczu znajduje się szkoła elementarna. Po zburzeniu mansjonarii zakupiony został przez miasto oddzielny na pomieszkanie nauczyciela oraz i na szkołę elementarną, w której pobierają naukę dzieci miejskie płci obojej. Nauczyciel utrzymuje się ze składek mieszczan oraz z ogrodu, ze strony proboszcza miejscowego dodanego i rowem od pastwiska oddzielonego, którego obejmował morgę polską jedną. Nominacja nauczyciela należy według ogólnego prawa do Kuratorii, proboszcz zaś jest tylko opiekunem szkołyⁿ.

[k. 71] Opis

kmieci, zagrodników i komorników w[e] wsi Popowicach i ich obowiązki

	Wyszczególnienie włościan	Ile dni w tydzień winien odrabiać		Uwagi
		ciągłych	pieszych	
1	<u>Kmieci</u> Kmieci dwóch odrabiają po dni 4	8		
2	<u>Zagrodnicy</u> Zagrodników siedmiu, których każdy odrabia po dni trzy razem		21	
3	<u>Komornicy</u> Komorników trzech odrabiających po jednym [k. 71v] dniu pieszym razem		3	
	W innych trzech izbach komornych mieści się czeladź dworska			

ⁿ Dalej sześć kartek wyrwanych (s. 49–60 według pierwotnej numeracji).

	Wyszczególnienie włościan	Ile dni w tydzień winien odrabiać		Uwagi
		ciągłych	pieszych	
	<p style="text-align: center;"><u>Daniny</u></p> <p>Z dawnych danin obecnie podług tabeli prestacyjnej²⁶ pozostały się przeznaczenie. Kmiecie przędą po łokci dwa naście, zagrodnicy po łokci sześć.</p> <p>Prócz pańszczyzny powyżej wymienionej powyżsi włościanie winni odrabiać do żniwa dwie powaby²⁷, to jest jedne do oziminy, drugą do jarzyny.</p>			
	<p style="text-align: center;"><u>Wiadomość co do Popowic</u></p> <p>O inwentarzach włościańskich niemniej o gruntach przez nich posiadanych, na ostatek ilość zaprowadzonych dla nich zasiewów</p>			

[k. 72] Co do inwentarzy

Pierwszy z kmieci przy odbieraniu gospodarstwa ma sobie oddane: parę koni, parę wołów roboczych, pług kompletny z żelazami, parę kółek do pługa obrysowanych, jedno radło z radlicą żelazną, jarzmo na woły z wiciami żelaznymi.

Drugi kmieć przy odbieraniu gospodarstwa ma sobie oddane: parę koni, parę wołów roboczych, wóz bosal, pług kompletny z żelazami, parę kółek do pługa obrysowanych, radło z radlicą żelazną, bron para jedna z broniakami żelaznymi, jedno jarzmo z wiciami żelaznymi.

²⁶ Tabela prestacyjna – spis gospodarstw chłopskich w Królestwie Polskim, sporządzony na mocy dekretu cara Mikołaja I z 7 VI 1846 r., zawierający nazwisko gospodarza, obszar i podział gruntów, jak również obciążenia i uprawnienia użytkowników. Sporządzenie tabel prestacyjnych miało zahamować rugi chłopskie i przyczynić się do zmniejszenia i uregulowania powinności chłopów na rzecz dworu. Więcej na ten temat por. T. Mencil, *Wieś pańszczyźniana w Królestwie Polskim w połowie XIX wieku*, Lublin 1988, s. 17 i n. O wartości tego źródła w badaniach historycznych pisał m.in. Z. Stankiewicz, *Tabele prestacyjne jako źródło wiadomości o przemianach wsi Królestwa Polskiego w połowie XIX wieku*, „Przegląd Historyczny” 1962, t. LIII, z. 2, s. 311 i n.

²⁷ Powaba (także „gwałty”, „tłoki”) – dodatkowa forma pańszczyzny w dawnej Polsce. Chłop świadczył ją na wezwanie dworu w okresach natężonych prac polowych, zazwyczaj w wymiarze od pięciu do 10 dni w roku na wiosnę (powaba wiosenna) i na zimę (powaba zimowa).

Co do ilości gruntów

Każdy kmięć w[e] wsi Popowicach ma oddzielnego osobno gruntu po mogrów ośmnaście i prętów sześć. Każdy zaś zagrodnik w[e] wsi Popowicach ma oddzielnego osobno gruntu po morgów dwa-
naście i prętów trzy.

Co do ilości obsiewów

Każdy kmięć przy objęciu gospodarstwa odebrał grunta obsiane w ilości następującej: pszenicy korcy dwa garncy szesnaście, żyta korcy trzy, jęczmienia korcy dwa, owsa korcy trzy.

Każdy zaś zagrodnik przy odbieraniu gospodarstwa odebrał wysianego żyta korcy dwa, jęczmienia korzec jeden garncy ośm, owsa garncy dwadzieścia cztery.

Co do łąk

Tak każdy kmięć w[e] wsi Popowicach, jako też i zagrodnik mają osobno oddzielone łąki, które do utrzymania inwentarza są wystarczające. [k. 72v]

Wiadomości

O obsiewach *pro fundo instructo* tak przy probostwie w mieście Małogoszczu, jako też wsi Popowicach prowent beneficjum w Małogoszczu stanowiących

N.p.	Wyszczególnienie rzeczy	Ilość wysiewu		Uwagi
		korce	gar.[nce]	
	w Małogoszczu			Wyraźnie
1	Pszenicy	10	–	Korcy dziesięć
2	Żyta	15	–	Korcy piętnaście
3	Jęczmienia	7	18	Kor.[cy] siedm gar.[ncy] ośmnaście
4	Owsa	19	–	Korcy dziewiętnaście
5	Grochu	1	16	Kor.[cy] jeden gar.[ncy] szesnaście

N.p.	Wyszczególnienie rzeczy	Ilość wysiewu		Uwagi
		korce	gar.[nce]	
6	Tatarki	4	8	Korcy cztery gar.[ncy] ośm
	w[e] wsi Popowicach			
1	Pszenicy	18	–	Korcy ośmnaście
2	Żyta	24	–	Kor.[cy] dwadzie- ścia cztery
3	Jęczmienia	7	–	Korcy siedem
4	Grochu	1	–	Korzec jeden
5	Owsa	18	–	Korcy ośmnaście
6	Prosa	–	8	Garnicy ośm

Wykaz
inwentarza i ruchomości do probostwa w Małogoszczu
należących, a przy spisaniu niniejszego inwentarza
fundi instructi obecnie znalezionych

N.p.	Wyszczególnienie rzeczy	Przy spisa- niu znale- ziono	Wartość według oszacow.[ania]		Uwagi
			rs.	k.	
1	Koni para średnio rosłe po rs. 10 kopiejek 80 Razem	2	21	60	
2	Wół jeden	1	13	50	
3	Wół drugi	1	14	85	
	[k. 73] Co do ruchomości				
1	Drabin nad dach probo- stwa	2	–	60	
2	Stółów dużych sosno- wych	2	1	20	

N.p.	Wyszczególnienie rzeczy	Przy spisaniu znaleziono	Wartość według oszacow.[ania]		Uwagi
			rs.	k.	
3	Stółów mniejszych sosnowych	2	–	75	
4	Oseka żelazna	1	–	15	
5	Cebrzyk do noszenia wody	1	–	20	
6	Dzieża do chleba	1	–	20	
7	Skopków do dojenia krów	2	–	16	
8	Siekacz żelazny	1	–	6	
9	Niecki do kapusty	1	–	3	
10	Żeleźniak	1	–	–	
11	Luszów	1	–	20	
12	Garniec browarniany miedziany	1	20	–	

[k. 74v] Wykaz

czystej intraty probostwa małogoskiego wraz z[e] wsią Popowicami do tego probostwa należąca, stosownie do spisu świecko-duchownego pod dniem 6 kwietnia 1818 r.

Według spisu funduszów z ro.[ku] 1818 ogólny dochód z probostwa małogoskiego i z[e] wsi Popowic obliczonym został na złp 5136 gr 14 czyli na rs. 770 kop. 47.

Wydatek zaś na złp 3015 gr 1¼, czyli rs 452 kop. 258.

Więc czysty dochód wynosi złp 2121 gr 12¾, czyli rs 318 kop. 21⅜.

Wyraźnie: rubli srebrem trzysta ośmnaście i kopiejek dwadzieścia jeden i trzy ósme.

Bibliografia

ŹRÓDŁA ARCHIWALNE

Archiwum Diecezjalne w Kielcach [ADK]

- Akta konsystorskie ogólne. Życiorysy kapłanów 1835, sygn. OP-X/4b.
Akta konsystorskie ogólne. Życiorysy kapłanów 1835–1840, sygn. OP-X/3.
Akta konsystorskie. *Status cleri* 1847–1929, sygn. OP-X/13.
Akta personalne ks. Nestora Bierońskiego 1842–1890, sygn. XB-19.
Małogoszcz. Dokumenty różne z XIX wieku (luzem, nieuporządkowane), sygn. II PM-I/6, k. 105.

OPRACOWANIA

- Achremczyk S., Marchwiński R., Przeracki J., *Poczet biskupów warmińskich*, Olsztyn 1994.
- Arcta M., *Słownik ilustrowany języka polskiego*, t. I, Warszawa 1916, s. 308.
- Borkiewicz S., Linowski Z., *Monografia historyczna i gospodarcza ziemi jędrzejowskiej*, Kielce 1937.
- Giebartowski W., *Ś.p. ks. Nestor Bieroński*, „Przegląd Katolicki” 1899, R. XXXVII, nr 18, s. 281–284.
- Hadamik C., Kalina D., Traczyński E., *Miasto i gmina Małogoszcz* [seria: *Dzieje i zabytki małych ojczyzn*, red. R. Mirowski], Kielce 2006.
- Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX wieku*, red. K. Lepszy, Wrocław 1953.
- Karkocha M., *Opis wizyty dziekańskiej kościoła parafialnego w Małogoszczu z roku 1830*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2016, R. XV, nr 2, s. 261–283.
- Karkocha M., *Parafia Rembieszyce 1438–2012. Studium z dziejów społeczności lokalnej*, Łódź 2013.
- Karkocha M., *Uposażenie parafii Małogoszcz w świetle sumariusza z 1792 r.*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2016, R. XV, nr 1, s. 249–276.
- Karkocha M., *Wystrój i wyposażenie kościoła parafialnego w Małogoszczu w świetle inwentarza z 1856 roku*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2017, R. XVI, nr 1, s. 325–362.
- Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. III (Województwo kieleckie), red. J.Z. Łoziński, B. Wolff, z. 3 (Powiat jędrzejowski), oprac. T. Przyppkowski, Warszawa 1957.
- Kosik E., *Chrostowice z Małogoszcza*, „Nasza Przeszłość” 1973, R. XL, s. 175–182.
- Kosik E., *Parafia małogoska*, [w:] *W kasztelańskim Małogoszczu. Monografia historyczno-gospodarcza Małogoszcza i okolicy*, red. E. Kosik, Kielce 1994, s. 59–66.
- Kosik E., Paulewicz M., *Budowniczy Małogoszcza Jakub Bieda Chrostkowicz*, [w:] *W kasztelańskim Małogoszczu. Monografia historyczno-gospodarcza Małogoszcza i okolicy*, red. E. Kosik, Kielce 1994, s. 67–70.
- Kumor B., *Dzieje diecezji krakowskiej do roku 1795*, t. I, Kraków 1998.

- Kumor B., *Organizacja terytorialna diecezji kieleckiej*, „Nasza Przeszłość” 1963, t. XVII, s. 187–232.
- Łętowski L., *Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich*, t. II (*Biskupi krakowscy*), Kraków 1852.
- Mencel T., *Wieś pańszczyźniana w Królestwie Polskim w połowie XIX wieku*, Lublin 1988.
- Nitecki P., *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965–1999*, Warszawa 2000.
- Rawita-Witanowski M., *Dawny powiat chęciński*, oprac. D. Kalina, Kielce 2001.
- Stankiewicz Z., *Tabele prestacyjne jako źródło wiadomości o przemianach wsi Królestwa Polskiego w połowie XIX wieku*, „Przegląd Historyczny” 1962, t. LIII, z. 2, s. 311–331.
- Stuczeń S. ks., *Parafia małogoska i jej ostatni proboszcz ś.p. ks. prałat ks. Nestor Bieroński*, „Przegląd Katolicki” 1899, R. XXXVII, nr 19, s. 296–297; nr 21, s. 328–330; nr 22, s. 345–346.
- Wiśniewski J., *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w Jędrzejowskim*, Marjówka 1930, reprint: Kielce 2000.
- Wojciechowski D. ks., *Parafia w Kurzelowie*, Kielce 1997.
- Wróbel T., *Zarys historii diecezji kieleckiej*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 1982, R. LVIII, nr 5, s. 204–243.
- Zapałowa K., *Rodzina Stefana Żeromskiego w Świętokrzyskiem*, Kielce 2003.